

חייה הרבים של ג'סי (ישע) סמפטר
הערות ראשונות בעקבות ספרה החדש של שרה אימהוף
אוניברסיטת בלומינגטון, אינדיאנה

Sarah Imhoff, *The Lives of Jessie Sampter: Queer, Disabled, Zionist*
Duke University Press, Durham and London, 2022

בימים אלה יצא לאור מחקרה המקיף של שרה אימהוף **חייה הרבים של ג'סי סמפטר**: ציונית, נכה וקוורית, אודות המשוררת והפובליציסטית ג'סי (ישע) סמפטר שחיה את 'חייה הרבים' בארצות הברית של אמריקה (1919-1883), ובארץ ישראל של תקופת המנדט (1919-1938). הכותרת מתמקדת ביצוגיה המגוונים של סמפטר (קוורית, נכה, ציונית), בהדגישה עד כמה ביוגרפיה זו יכולה הייתה להיכתב רק על ידי אימהוף המשלבת במחקרה: היסטוריה יהודית, דת ולימודי מוגבלות. מיהי ג'סי סמפטר?

ג'סי אתל סמפטר ילידת מרץ 1883, אביה רודולף סמפטר היה עורך דין מצליח, דור שני למשפחת מהגרים מגרמניה, שעשתה את הונה הרב ממפעל בגדי גברים בניו יורק, ובנתה את ביתה המפואר בשדרה החמישית בואכה הארלם. כאמור, גם כי הסב, וכל המשפחה המורחבת גרו בבית זה, החיים לא התנהלו על פי הקוד היהודי. בילדותה התחנכה ל'אתאיזם חיובי' על פי תורתו הרוחנית-הדתית של פליקס אדלר (דת אוניברסלית שאינה מצטמצמת לגבולות העם היהודי אלא פונה לאנושות כולה), ואילו היא ואחותה העדיפו לשלב בפרקטיקה האתאיסטית שהתנהלה בביתן – גם מנהגים נוצריים. מאוחר יותר חיפשה את עצמה בתנועות רוחניות נוספות: אוניטריאניזם (זרמים דתיים שכפרו בשילוש הקדוש), סוציאליזם, בודהיזם – אם כי בגיל שבע נתוודעה לראשונה אל היותה 'יהודיה' (היה זה כאשר ילדים ששיחקו בביתה, שאלו לפתע על יהדותה. היא דחתה אותם בשאט נפש, בהבינה ש'יהודי' זוהי קללה, וגם הילדים מיהרו לעודדה שאין היא כזאת, כיוון שאין לה אף מעוקל ובוודאי לא שיער שחור מקורזל כמו 'ליכוש'). מעמד מטלטל זה העסיק אותה רבות, ובמאמר בשם "וידוי" ציינה, שבאותו רגע קריטי של 'אל-חזור', חשה עצמה שמעתה והלאה אין היא עוד 'אחת משלנו' ("חשתי מאז מקוללת, ושעלי להצדיק את עצמי עד סוף כל הדורות").

חרף חיפושיה בין תורות מזרח ומערב (לא בכדי קראה לספר שיריה/הגיגיה הראשון The Great Adventurer (ההרפתקן הגדול), 1909), התוודעה גם אל חוגים יהודיים ציוניים, לתפיסותיהם השונות, ובראשם אלה שהיו למוריה הגדולים, כמו: ג'וזפין לאזארוס אשת רוח ופובליציסטית, הנרייטת סולד מקימת ארגון 'הדסה', והרב מרדכי קפלן שהגה והקים את היהדות הרקונסטרוקציוניסטית.

כידוע בשנים 1912-1913, העמידה סולד את מפעלה הפילנטרופי הציוני הנשי חסר התקדים – 'הדסה', הסתדרות נשים ציוניות באמריקה, שעיקר תוכניותיה לקדם את המצב הבריאותי הזנוח בארץ ישראל. גם סמפטר הצטרפה למפעל, מונתה על מחלקת החינוך בהסתדרות הציונית, ובשנה שלאחריה ניהלה את החינוך הציוני ב'הדסה' (מעולם קודם לכן, לא הוצעה 'הציונות' כתחום חינוך או תכנית לימודים בארצות הברית). ב-1915, ייסדה את 'בית

הספר הציוני עם תכניות לימוד ייחודיות וספרי הדרכה שכתבה וערכה, ובראשם **שיעור בציונות** (1920), שזכה למהדורות רבות, ונחשב לספר יסוד שהכל גדלו עליו ותובנותיו: "מטרת האומה היהודית בארץ ישראל היא להיות לא רק עוד מדינה, אלא אומה ייחודית שמטרתה להביא את הישועה בתוככי האורגיה של עוול ואלימות". לא בכדי הציגה אותה ההיסטוריונית ב"ר שרגל כ"מחנכת הראשונה לציונות" בארצות הברית.

ב-1919, ולאחר סיום מלחמת העולם הראשונה, הצטרפה סמפטר כעיתונאית למשלחת של 'הדסה' לארץ. תחילה התגוררה בירושלים, לאחר מכן אימצה ילדה תימניה ועברה למושבה רחובות כדי להיות קרוב לשכונת 'שעריים', וללחום את מלחמת אפלייתם וניצולם של התימנים על ידי האיכרים המקומיים.

ב-1933 ביקשה לממש את הציונות האולטימטיבית בעיניה (שיוון זכויות, צדק חברתי ופציפיזם) כשהצטרפה לחברה לקיבוץ צעיר בשם גבעת ברנר (1928), שם הקימה יחד עם בת זוגתה לאה ברלין - בית הארחה צמחוני, שהיה לענף רווחי ותורם במשק. עם פטירתה (1938) נקרא המקום "בית ישע".

כאן יש לציין כי פעילות פורצת דרך זו, בארצות הברית ובארץ, התנהלה על ידי אישה נכה, מוגבלת בתנועותיה ובגופה החלש שנישא בחגורת ברזל כבדה. ואכן, כשסמפטר היתה בת 12 - חלתה במחלת הפוליו שריתקה אותה למיטתה חודשים רבים. מאז לא ביקרה בבית ספר, ואת השכלתה רכשה על ידי מורים פרטיים ועל ידי קריאה אינטנסיבית. במילים אחרות, לאור פסיפס חיים טעון זה עם שטחי התעניינות, נדודים ופעילויות מתחלפות, בחרה אימהוף לספר את הביוגרפיה של סמפטר, לא כסיפור כרונולוגי רצוף ומתמשך, אלא כארבעה סיפורי חיים מקבילים, כשכל סיפור מתמקד בפרק אחר מהוויתה הרוחנית, הגופנית, המינית והפוליטית (א: חיים דתיים; ב: חיים עם מוגבלות; ג: חיים קוירים; ד: חיים פוליטיים תיאולוגיים).

אחת השאלות המרתקות לגבי מחקר זה היא: מדוע אימהוף בחרה למְגַדֵּר את סמפטר כ'קווירית' ולא דווקא כ'לסבית', כשחייה בארץ עמדו כאמור בסימן זוגיותה עם לאה ברלין. וכך פותחת אימהוף: "ז'אנט ז'אקובסון נשאלה פעם: מה יקרה אם נחשוב על 'קוויר' כ'פועל', שהרי קוויר יכול להיות 'שם עצם' 'תואר השם' ו'פועל'. אלא שעמדתה של ז'אקובסון דוחפת אותנו לחשוב על 'קוויריות' - לא רק כזהות, ומילה נרדפת לגיי או לסביות - אלא גם כדרכי עשייה. 'זהות' יכולה להיות מהותית, אישית, סטאטית או מקובעת, בעוד 'פועל' מקדם תמיד עשייה, התייחסות והשתנות". אימהוף השתמשה ב'קוויריות' כמושג של 'יחסים' בדרכיה של אישה לבנות לה את עולמה החברתי, או נכון "לבנות לה את עולמה נגד הנורמות החברתיות הדומיננטיות" (וראו בעניין זה אייל גרוס ועמליה זיו, המחזקים הגדרה מחודשת זו של קוויריות בטענם: "**ההתנגדות** היא אולי התוכן המרכזי של קוויר". לא רק "התרסה כלפי הנורמה המינית והמגדרית", אלא "התנגדות לרעיון ה**נורמליות** בכללי").

כך או כך אימהוף מבחינה בעיקר בשני ביטויים המתקבלים בחייה של סמפטר, במושגים קוויריים: א. תשוקתה הקווירית בכתיבתה, וב. הקשר השָׂאֲרִי הקווירי בהקמת 'משפחתה' ('התחתנה עם פלשתינה' כדבריה; זוגתה לאה ברלין, אם כי דיברה גם על תשוקה לגברים; תמר, תינוקת תימניה נטושה הייתה לה לבת; וגבעת ברנר למשפחתה המורחבת).

כך לפי אימהוף, ואילו אני הייתי מוסיפה ואומרת, כי כל עניין שעסקה בו סמפטר הלך ונטבע בחותם קוויריותה: כך תפיסתה הקווירית את נכותה, כך תורתה הציונית, וכך הקוויריזציה שלה את חי הקיבוץ, כפי שבאה לידי ביטוי בקובץ מאמריה (אנגלית): **קולקטיב**, בעריכת דורותי רות קאהן, 1936.

להלן אחד השירים הקוויריים המאוחרים שלה ("שלווה"), בו היא מתייחסת ל'חופש', כעקרון מהותי יסודי ששיחרר אותה כל חייה מכל עיקרון ולו גם מחופש, וכך היא כותבת עומדת על גבעה קרחת שלרגליה פרדסים וכרמים, מפוייסת עם העולם ועם הארץ: "יודעת אני טוב מהו; יודעת גם את המיטב/דִּייל העולם בוטח בי עם המפתח ביד/חתרתי חופשי וחופשי אנוח לי/כי גם מְחֵלום החופש חופשיה אני.

(*) **יפה ברלוביץ**, פרופ' מן המניין, עוסקת בין תחומי מחקרה בהיסטוריוגרפיה של סיפורת הנשים בארץ ישראל של טרום המדינה. שימשה יו"ר **האגודה הישראלית ללימודים פמיניסטיים וחקר המגדר** בשנים האחרונות.